

УДК 32.01

DOI <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2019.26.22>

ЕВОЛЮЦІЯ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ ФРЕНСІСА ФУКУЯМИ

Наталія Перепелиця

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра політології,
вул. Володимирська, 60, 01033, м. Київ, Україна*

Геополітика – концептуальний погляд на політику держави чи групи держав, що базується на обґрунтуванні їх зовнішньо- та внутрішньополітичних дій, стану та еволюції економічної, політичної і соціальної систем суспільства впливом географічних факторів. Геополітика має міждисциплінарний характер і слугує одним із теоретичних обґрунтувань політики держав як усередині суспільства, так і на міжнародній арені.

Цивілізація XXI століття характеризується високою динамічністю політичних, економічних, глобальних, соціальних, культурних процесів, що спричинили фундаментальні геополітичні зміни на політичній мапі світу, і що сприяло формуванню нових тенденцій і перспектив суспільного розвитку.

Актуальність цієї статті полягає в тому, що політичні процеси, які відбуваються в сучасному світі, потребують детального дослідження та опису для подальшого прогнозування розвитку вектора міжнародних соціополітичних відносин. Вибір такої теми дослідження зумовлений значним інтересом до можливого майбутнього світового порядку.

Американський політолог, філософ, політичний економіст Френсіс Фукуяма наприкінці XX століття став відомий своєю геополітичною теорією про кінець історії. Фукуяма, як і раніше, дотримується концепції «кінця історії». Втім, деякі його політичні погляди зазнали значних змін.

Основною метою є – проаналізувати, що зумовило формування геополітичних поглядів Френсіса Фукуями, прослідкувати зміст його геополітичної концепції, з'ясувати теоретичний складник цієї концепції. Також мета полягає у простеженні зміни поглядів Френсіса Фукуями, а саме його відхід від неоконсерватизму, який останніми роками викликав резонанс у політологічних колах.

У статті висвітлено, що спричинило виникнення концепції, яка була спробою передбачити розвиток світу після Другої світової війни, яка визнавала зверхність Заходу над іншими країнами та тотальне розповсюдження ліберальної демократії, її сутність та основні постулати.

Також було встановлено, що геополітичні погляди Френсіса Фукуями еволюціонували та змінювались протягом двадцяти років. У ході еволюції своїх поглядів Фукуяма відмовився від ідеї поширення демократії і державного будівництва, західного унілатералізму; змінив акценти в причинах неминучості «кінця історії»; переглянув взаємозв'язок економіки, політики і культури.

Ключові слова: геополітика, еволюція, концепція, Фукуяма, кінець історії, ліберальна демократія.

Серед західних учених, які інтерпретують світові геополітичні трансформаційні особливості та використовують їх у якості методології, необхідно виділити Л. Арона, З. Бжезинського, Г. Кісінджер, Д. Майнінга, С. Делбі, Ж. Атталі, К. Санторо, М. Макфола, Ж. Тіріар, І. Лакоста, С. Хантінгтон, Дж. Сореса та інших. Високий теоретичний і практичний рівень геополітичних досліджень демонструють такі російські науковці, як С. Бірюков, К. Гаджієв, Ю. Гладкий, В. Дергачов, О. Дугін, В. Калюжний, С. Кулагін, С. Лузянін, Н. Нарочницька, Г. Нуришев, В. Пантін, П. Рукавіцин і ряд інших. Методологічний аспект геополітики у наукових дослідженнях розкрито у працях вітчизняних учених – О. Білоруса, О. Волошина, О. Галушка, А. Гальчинського, М. Гнатюка, М. Дністрянського, М. Доро-

шка, Р. Жагожа, А. Кудряченка, Ж. Панченка, Г. Перепелиці, Г. Рудого, Ф. Рудича, В. Стафійчука, Ю. Шмаленка та інших.

Зміна часів приносить із собою нове світобачення, змушує по-новому подивитися на речі, котрі ще недавно здавалися константами. Постулати, що видавалися непохитними істинами, переписуються та трактуються по-новому їхніми ж творцями, які так само ревно захищають свої новонароджені думки, як колись впевнено відстоювали їх майже протилежних за змістом попередників. Це цілком природно, адже сучасне суспільство не стоїть на місці і, перебуваючи у постійному русі, трансформує картину світу швидше, ніж саме готове її сприймати.

Народження геополітичної концепції Фукуями зумовлене грандіозними потрясіннями кінця ХХ століття. На рубежі 1980–1990-х років припинила своє існування соціалістична система в СРСР і країнах Центральної і Східної Європи, а разом з нею світопорядок, що тримався на протистоянні соціалістичних і капіталістичних систем. Хоча на заході звучало немало пророків, що провіщали такий результат, він став явною несподіванкою для аналітиків. Після розвалу соціалістичного табору і СРСР у цілому ряду політологів, аналітиків і експертів склалося враження, що ця подія ставить точку в складній діалектиці етапів глобалізації, і відтепер світ стає повністю інтегрованим, отже, ніщо більше не зможе завадити розвитку ліберально-капіталістичної парадигми, що запанувала в планетарному масштабі. Виникла гостра необхідність в осмисленні не лише того, чому це сталося, але і того, які відкриваються нові перспективи світового розвитку, з якими новими викликами доведеться зіткнутися переможцям в холодній війні. Гіперглобалісти ставилися до цих змін з оптимізмом і вважали, що «точка неповернення» вже минула, і світ вже став в цілому глобальним, єдиним і планетарним, а залишкові конфлікти і протиріччя поступово згладяться самі собою. Такої ж точки зору дотримувався і Френсіс Фукуяма.

Френсіс Фукуяма – американець японського походження. Він народився 27 жовтня 1952 року в Чикаго. У 1974 році він закінчив Корнельський університет, а в 1977 отримав у Гарварді ступінь доктора політичних наук. Френсіс Фукуяму вважають одними з найвідоміших політологів Сполучених Штатів.

У 1989 р. Ф. Фукуяма опублікував у журналі “National Interest” статтю з інтригуючою назвою «Кінець історії?». Вона була передрукована більш, ніж у тридцяти країнах. Якщо взяти до уваги статус автора, якщо врахувати дату написання і публікації статті «Кінець історії?», якщо, нарешті, звернутися до змісту самої статті, можна сказати, що концепція Фукуями про кінець історії зафіксувала і оформила ейфорію Заходу з приводу закінчення холодної війни і спробувала з’явитися у вигляді наукового осмислення нової геополітичної реальності, що народжується в зв’язку з цим. Таке осмислення нової політичної реальності світового масштабу здійснюється Фукуямою в руслі аналізу нових трендів у міжнародних відносинах. Горизонт аналізу Фукуями і горизонт його концепції охоплює усе людство і претендує на наукову, іншими словами, фундаментальну значущість.

Загальна ідея концепції Фукуями зводиться до того, що разом із закінченням холодної війни у світі сталися фундаментальні зміни: безперечна перемога економічного і політичного лібералізму призвела весь західний світ в стан нірвани, в якій західним суспільствам належить чекати того моменту, коли в цей же (чи приблизно в цей ж) стан після деякого концептуального блукання один за іншим занурилися Китай, СРСР й інші суспільства «другого світу», а може навіть і деякі суспільства «третього світу».[6] І хоча цілком імовірно, що нірвана Китаю і СРСР відрізнятиметься від нірвани західного світу, проте сама нірвана при цьому все ж виступає для них кінцевим пунктом їх громадської трансформації. Лібералізм не зобов’язаний однаково втілюватися у будь-якому суспільстві,

і врешті-решт це біда самого суспільства, якщо лібералізм не цілком реалізований в його політиці й економіці. Передусім Фукуяма відділяє себе від тих політичних коментаторів, які схильні впадати в науково необгрунтовану ейфорію з приводу закінчення холодної війни; Фукуяма пропонує підвести під цю ейфорію науковий фундамент. У світі дійсно сталися глибокі структурні зміни і, очевидно, ці зміни незворотні. Триумф Заходу очевидний: у лібералізму не залишилося ніяких життєздатних альтернатив. У 80-ті роки в найбільших комуністичних країнах почалися важливі реформи, а головне – в цих країнах змінилася інтелектуальна атмосфера: це стосується не лише політики, це виражається також у загальному поширенні західної споживчої культури в найрізноманітніших її видах. [6] Ці та інші обставини означають не просто кінець холодної війни: йдеться «про кінець історії як такої, завершення ідеологічної еволюції людства і універсалізацію західної ліберальної демократії як остаточної форми правління». Важливо не те, що принципи лібералізму і демократії ще не повністю здійснені в політиці й економіці найбільших комуністичних країн; важливо те, що принципи лібералізму і демократії повністю затвердилися в головах людей; це й означає, що перемога лібералізму у матеріальному світі після його перемоги у світі ідеальному – це питання досяжного майбутнього.

Як вважає Фукуяма, сама ідея про кінець історії не є оригінальною. Гегель, напевно, є найближчим до нас у західній традиції мислителем, який науково обгрунтував ідею кінця історії з тих позицій, які ми можемо розділити і сьогодні. Багато що з гегелівської духовної спадщини дісталось Заходу в інтерпретації Маркса, і цей факт багато в чому послабив увагу ряду західних політичних вчених до самого Гегеля і його ідей, оскільки він часто розглядався крізь призму марксизму як предтеча Маркса [6]. Важливо зрозуміти, міркує Фукуяма, що для Гегеля протиріччя, що рухаються історією, існують передусім у сфері людської свідомості, і в цьому сенсі саме ідеологія, зрозуміла не як політична доктрина, а як сфера, що містить в собі релігію, культуру і моральні цінності, визначає собою матеріальний світ. Чи існують в історії якісь фундаментальні виклики, які сучасний лібералізм безсилий вирішити, але які вирішилися б у рамках деякого альтернативного політико-економічного пристрою? Фукуяма вважає, що в ХХ столітті лібералізму були кинуті два головні виклики – фашизм і комунізм. Як життєздатна ідеологія фашизм був поборений Другою світовою війною, причому це була не лише матеріальна поразка: потерпіла невдачу сама ідея фашизму, і це закрило фашизму шлях до подальшого відродження. Комунізм є набагато серйознішим ідеологічним викликом і є «великою альтернативою лібералізму».[6]

Проте класове питання успішно вирішене Заходом і відійшло у західному світі на другий план, і сьогодні привабливість комунізму в західному суспільстві знаходиться на найнижчому рівні з часу закінчення Першої світової війни. В наші дні у Великобританії, в континентальній Європі і в Японії успіх на виборах мають консервативні партії, що виступають за ринок і проти етатизму. Північноатлантичний світ – це гарантований від комунізму (можна стверджувати сміливо). Якщо звернутися до неєвропейського світу, то тут вражають грандіозні ідеологічні перетворення, і особливо це стосується Азії. Японія – яскравий приклад країни, що встала на шлях індустріалізації, де політичний лібералізм йде услід за лібералізмом економічним, – повільніше, ніж багато хто сподівався, проте, мабуть, невідворотно. Сила ліберальної ідеї не була б такою вражаючою, якби вона не торкнулася найбільшої і старої в Азії культури – Китаю. «Китай ніяк не назвеш сьогодні ліберальною демократією. На ринкові рейки перекладені не більше 20 відсотків економіки, і що важливіше, країною продовжує управляти комуністична партія, що сама себе призначила, що не допускає і тіні натяку на можливість передачі влади в інші руки. Проте кожен, хто знайомий зі світоглядом і поведінкою нової технократичної еліти, правлячої сьогодні в Китаї, знає,

що марксизм і ідеологічний диктат вже не мають ніякої політичної значущості і що уперше з часу революції буржуазна культура споживання набула в цій країні реального сенсу» [6].

Кінець історії, закінчує Фукуяма, означає для сфери міжнародних відносин те, що «велика частина третього світу залишатиметься на задвірках історії і впродовж багатьох років буде служити ареною конфлікту», а Китай і СРСР, хоча і не приєднаються в найближчій перспективі до розвинених націй Заходу, будуть вимушені усвідомити тією чи іншою мірою ідею загальнолюдської держави, і світ в цілому буде розвиватися за моделлю деідеологізації.

Крах Радянського Союзу викликав колосальний геополітичний струс. Для Америки нова геополітична ситуація є серйозним викликом. Сполучені Штати опинилися в унікальному становищі – вони стали першою та єдиною світовою державою. «Америка займає домінуючі позиції в чотирьох сферах світової влади, які мають вирішальне значення: у військовій сфері вона має у своєму розпорядженні унікальні глобальні можливості розгортання; у галузі економіки вона залишається основною рушійною силою світового розвитку; у технологічному відношенні вона зберігає абсолютне лідерство в передових галузях науки й техніки; в області культури, незважаючи на певну її примітивність, Америка має привабливість, особливо серед молоді всього світу, – все це забезпечує Сполученим Штатам політичний вплив, рівного якому не має жодна держава світу. Саме поєднання всіх цих факторів робить Америку єдиною світовою наддержавою в повному розумінні цього слова».

Френсіс Фукуяма у своїй книзі «Кінець історії та остання людина» (1992) стверджував, що «за останні роки у світі виник небувалий консенсус із приводу легітимності ліберальної демократії як системи правління» [7] (який підсилювався поступовою поразкою конкуруючих ідеологій – фашизму, комунізму тощо).

Прагнучи спрогнозувати характер і напрям розвитку сучасного світового політичного процесу, Ф. Фукуяма стверджує, що поширення по всьому світу західних (демократичних) цінностей і ліберальних принципів функціонування економіки неминуче приведе до формування ліберальної демократії, що являє собою «кінцевий пункт ідеологічної еволюції людства».

Історія людства, за Фукуямою, закінчується разом із політичним протистоянням періоду «холодної війни», що давав найбільший імпульс розвитку цивілізації. Вчений висуває модель повного домінування ліберальних цінностей, реалізація якої призведе до «кінця історії» – закінчення періоду політичного та ідеологічного протистояння, створення глобальної ліберально-демократичної цивілізації.

У своїй роботі «Америка на розпутьті» (2006) Фукуяма підкреслює, що «кінець історії» не означає неминучий транснаціональний рух до ліберальної демократії. «Кінець історії», за Фукуямою, – це лише «розмова про модернізацію» (де ліберальна демократія виступає одним із низки «побічних продуктів» процесу модернізації політичних систем).

Хоча до несхвалення неоконсервативного руху у світі давно звикли, «Америку на роздоріжжі» Фукуями називають сміливою, сенсаційною та епатажною за те, що в ній автор іде далі, не обмежуючись критикою зовнішньої політики Дж. Буша-молодшого. Аналізуючи витоки неоконсерватизму, він пропонує нову версію зовнішньої політики США – «реалістичний вільсонізм».

Фукуяма, по суті, відмежувався від американського неоконсервативного табору, що вступив в хрестовий похід з місіонерською ідеєю зробити світ ліберальнішим і демократичнішим. Апофеозом «проекту століття» неоконів стала війна в Іраку. Френсіс Фукуяма, що ще учора підтримував тісні контакти з провідними ідеологами неоконсерватизму і навіть сам частково був таким, став їх переконаним опонентом.

Мабуть, саме криза у теоретичних підходах неоконсерватизму змушує Френсіса Фукуяму звернутися до вільсонізму, мета якого – поширення демократії за допомогою створення нових міжнародних інститутів. Ф. Фукуяма наголошує, що ідеології неоконсерваторів передусім бракує опори на міжнародні інститути та визнаний у світі правовий порядок. Варто забути про гегемонію як таку, оскільки світ ніколи не визнає її. А щодо свободи, то вона універсальна лише в історичній перспективі. Її здобуття різними народами залежить від багатьох чинників, зокрема, готовності людей до її сприйняття. Помітити таку готовність не так легко, це справжнє мистецтво, яким, по суті, і є політика. Автор «реалістичного вільсонізму» не заперечує необхідність використовувати американську могутність для підтримки визвольного руху, проте при цьому закликає уникати амбітних проєктів, що не мають історичного чи культурного підґрунтя. Гідним наслідування він вважає операцію в Косово, що стала прикладом мудрої дипломатії та отримала санкцію НАТО [6]. Щодо ситуації в Іраку, то Фукуяма не може розділити байдужості своїх колишніх однодумців щодо позиції інших демократичних держав. Він відмовляється розглядати ісламський радикалізм як основного ворога Америки. На відміну від неоконсерваторів, його більше цікавить думка Європи, аніж, наприклад, доля Ізраїлю, який, будучи оточеним ворожими сусідами, повністю покладається на підтримку Америки.

Френсіс Фукуяма пропонує повністю демілітаризувати так звану глобальну війну проти тероризму. Адже суть її – це перемога демократичних цінностей та ідей у серцях мусульман. Проте автор не уточнює, які саме ідеї потрібно протиставити терористичному джихадизму. Насамперед необхідно задуматися, чому, власне, величезна кількість людей готова приєднуватися до еліти джихаду? Справа саме в ідеології, як і у випадку із фашизмом чи іншими тоталітарними режимами минулого. Перемогти таких людей можливо лише тоді, коли їхня ідеологія вичерпає себе. У цій битві ідей необхідно переконати широку масу людей по всьому світу відмовитися від своїх переконань на користь більш ліберальних. Практична перевірка таких підходів і відбувається сьогодні в багатьох країнах Близького і Середнього Сходу. Вони ведуть боротьбу проти тиранії. Та чи за свободу? Покаже майбутнє.

«Ліберальна демократія може представляти собою «кінцевий пункт ідеологічної революції людства» і «остаточну форму правління в людському суспільстві», будучи тим самим «кінцем історії».[8] Це означає, що тоді, як більш ранні форми правління характеризувалися невинними дефектами та ірраціональностями, що зрештою приводили до їх катастрофи, ліберальна демократія, як стверджується, позбавлена таких фундаментальних внутрішніх протиріч. Хоча якісь сучасні країни можуть зазнати невдачі в спробі досягти стабільної ліберальної демократії, а інші можуть повернутися до більш примітивних форм правління, на кшталт теократії або військової диктатури, але ідеал ліберальної демократії поліпшити не можна... Те, що, на мою думку, підійшло до кінця, – це не послідовність подій, навіть подій серйозних і великих, а Історія з великої літери – тобто історія, що розуміється як єдиний, логічно послідовний еволюційний процес, що розглядається з урахуванням досвіду часів і народів» [8].

Наостанок хочеться зазначити, що погляди Фукуяма скоріш за все будуть еволюціонувати. Все залежить від майбутнього. У жовтні 2018 року Фукуяма заявляє, що «соціалізму треба повернутися» і визнає правоту Маркса в деяких питаннях: «На цьому етапі мені здається, що деякі речі, про які говорив Карл Маркс, виявляються правдою. Він говорив про кризу надвиробництва <...> про те, що робітники зубожіють, а попит буде недостатнім». Але все таки єдиним державним устроєм, здатним на рівних змагатися з ліберальною демократією, Фукуяма вважає не соціалізм, а капіталізм за типом сучасного Китаю [11].

Підводячи підсумок, можна дійти таких висновків. Геополітична концепція Ф. Фукуяма використала концепт «кінець історії» для позначення остаточної перемоги однієї із ідеологій, системи ліберальної демократії.

Станом на початок ХХ ст. у жодній країні світу не було того, що сьогодні прийнято вважати демократією, тобто влади, що сформована за результатами волевиявлення, в яких може взяти участь будь-який повнолітній громадянин. Сьогодні така система діє в 119 державах, тобто більше ніж в 60% відсотках всіх країн світу. Монархічна форма правління в абсолютистській версії застаріла, фашизм і комунізм повністю дискредитовані. У більшості держав демократія стала єдиним джерелом політичної легітимності. Тепер і противники демократії вдаються до її риторики та ритуалів.

У «кінці історії»? тріумф «ліберальної демократії» аргументується по-гегелівськи. Саме цей лад знаменує собою довгу боротьбу людини за «визнання», саме в ліберальній демократії свобода так само розподіляється серед усіх членів суспільства. В «Америці на роздоріжжі» гегелівська аргументація зникає повністю. Ні про яку «боротьбу за визнання» Фукуяма вже не говорить, привабливість ліберальної демократії тепер обґрунтовується ним за допомогою звернення до «теорії модернізації».

Так, Фукуяма першим застосовує модернізаційну теорію під час пояснення грандіозних подій 1980–1990-х років. Він не лише використовує напрацьований до нього матеріал, але приводить його у відповідність до тенденцій світового розвитку. Цей процес відбувається безперервно упродовж двох десятиліть. Можна сказати, що концепція «кінця історії» є найяскравішим проявом модернізаційного підходу, а її «доля» є показовою для «долі» модернізаційної теорії з кінця 1980-х років.

Теорія Фукуяма застала той момент, коли руйнувалися авторитарні режими і встановлювалися демократичні. Це неминуче сприймалося як перемога ринкової економіки, тріумф модернізаційної теорії. Таким чином, актуальність концепції «кінця історії» полягала в спробі сформувати нову політико-філософську парадигму світу.

Концепція Фукуяма претендує на пояснення ходу, підсумків і перспектив протікання світової історії, особливо недавнього минулого і найближчого майбутнього. У її рамках розглядається розвиток лібералізму (консерватизму, неолибералізму) як єдиної «життєздатної ідеології, що має всесвітньо-історичне значення», на базі якої виникає універсальна західна ліберальна демократія як остаточна форма правління.

Фукуяма стверджував, що історичний розвиток людства підійшов до свого логічного завершення, після якого розпочнеться постісторична доба. Історія для Ф. Фукуяма – це передусім боротьба ідеологій, переможцем з якої вийде ідеологія ліберальної демократії. Зокрема, в ХХ ст. їй кидали виклик фашизм та комунізм, але вона успішно їх пододала. Подальші події, на думку науковця, лише підтверджували висловлені ним гіпотези.

Однак через двадцять років після публікації статті Ф. Фукуяма все ж припустив можливість власної помилки. В ході еволюції своїх поглядів Фукуяма відмовився від ідеї поширення демократії та державного будівництва, західного унілатералізму; змінив акценти в причинах неминучості «кінця історії»; переглянув взаємозв'язок економіки, політики і культури.

В ході дослідження можна дійти висновку, що концепція «кінця історії» має право на життя і не є досить поспішною та необачною. Підтвердженням цього є демократичні цінності, які більшість держав світу визнала домінантою в побудові своїх країн. Події «революції гідності» в Україні додають балів та аргументів на користь теоретичних розробок Френсіса Фукуяма. Фукуяма мав рацію, коли говорив, що ідеал ліберальної демократії переміг. Але це не означає, що шлях до цього ідеалу повністю пройдений і завершився.

Кожному новому поколінню доведеться знов йти по ньому, усвідомлювати проблеми демократії і думати, як зберегти той прогрес, що вже був досягнутий, і куди рухатися далі.

Список використаної літератури

1. Дугин А. Основы геополитики. Часть II. Современные геополитические теории и школы (вторая половина XX века). Учебник. Москва : Арктогея, 2009
2. Корнієнко Я.А. Кінець історії у політичних концепціях Фукуяма та Хантінгтона. 2015. *Дні науки філософського факультету 2015* : міжнар. наук. конф. (21–22 квіт. 2015 р.) : матеріали доп. та виступів / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, [Філософ. ф-т ; редкол.: А.Є. Конверський (голова) та ін.]. Київ : Київський університет, 2015. Ч. 8. С. 84–86.
3. Світова політика і міжнародні відносини : навчальний посібник / під. ред. С.А. Ланцова, В.А. Ачкасова. Санкт-Петербург : Питер, 2006
4. Словник геополітичних термінів та понять / Національний ін-т проблем міжнародної безпеки ; Науково-дослідний ін-т українознавства ; за заг. ред. О.С. Власюка, П.П. Кононенка ; [упоряд. і ред. В.С. Крисаченко]. Київ : ФОЛІАНТ, 2008. 208 с.
5. Уткін А.І. Єдина наддержава. Москва : 2001. 45 с.
6. Фукуяма Ф. Кінець історії? [Текст]. *Вопросы философии*. 1990. № 3. С. 134–148.
7. Фукуяма Ф. Кінець історії і остання людина / Пер. з англ. Левіна, М.Б. Москва : АСТ: Єрмак, 2005. 588 с.
8. Фукуяма Ф. Америка на распутье: Демократия, власть и неоконсервативное наследие / Френсис Фукуяма ; пер. с англ. А. Георгиева. Москва : АСТ: ХРАНИТЕЛЬ, 2007. 282 с.
9. Фукуяма Ф. Глобалізація нескінченна. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n19texts/fukujama.htm>.
10. Щербина Н.С. Ціннісні засади визначення спрямованості соціальних процесів: порівняльний аналіз поглядів С. Хантінгтона та Ф. Фукуяма. *Гуманітарні студії : збірник наукових праць* / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2013. Вип. 20. С. 249–257.
11. Francis Fukuyama interview: "Socialism ought to come back" (англ.). URL: www.newstatesman.com.

EVOLUTION OF GEOPOLITICAL VIEWS OF FRANCIS FUKUYAMA

Nataliia Perepelytsia

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Department of Politology
Volodymyrska str., 60, 01033, Kyiv, Ukraine*

Geopolitics is a conceptual view of the politics of a state or group of states, based on the substantiation of their foreign and domestic political actions, the state and evolution of economic, political and social systems of society by the influence of geographical factors. Geopolitics is interdisciplinary in nature and serves as one of the theoretical underpinnings of state policy both within society and in the international arena.

The civilization of the 21st century is characterized by a high dynamic of political, economic, global, social, and cultural processes, which have caused fundamental geopolitical changes on the political map of the world and that has contributed to the formation of new tendencies and prospects of social development.

The relevance of this article is that the political processes that take place in the modern world require detailed study and description to further predict the development of the vector of international sociopolitical relations. The choice of this research topic is due to the considerable interest in a possible future world order.

American political scientist, philosopher, political economist Francis Fukuyama became known in the late twentieth century for his geopolitical theory of the end of history. Fukuyama still adheres to the "end of story" concept. However, some of his political views have undergone significant changes.

The main purpose is to analyze what led to the formation of geopolitical views of Francis Fukuyama, to trace the content of his geopolitical concept, to find out the theoretical component of this concept. The goal is also to track the change in Francis Fukuyama's views, namely his departure from neo-conservatism, which has resonated in political circles in recent years.

The article shed light on the concept that sought to predict the development of the post-World War II world, which recognized the West's superiority to other countries and the total spread of liberal democracy, its essence and basic tenets.

It has also been found that Francis Fukuyama's geopolitical views have evolved and changed over the course of twenty years. In the course of the evolution of his views, Fukuyama abandoned the idea of the spread of democracy and state-building, of Western unilateralism; changed the emphasis on the causes of the inevitability of the "end of history"; reviewed the interconnection of economics, politics and culture.

Key words: geopolitics, evolution, concept, Fukuyama, end of history, liberal democracy.